

Directie Natuurbeheer

N/2000/298

24 maart 2000

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103);

Gelet op artikel 2 van de op 2 februari 1971 te Ramsar, Iran, tot stand gekomen Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels (Trb. 1975, 84 en Trb. 1980, 90);

Gelet op artikel 27, eerste lid¹, van de Natuurbeschermingswet 1998²;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) wordt aangewezen:
het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Fluessen/Vogelhoek/Morra**
2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat tevens vergezeld van een nota van toelichting, welke deel uit maakt van dit besluit.

Artikel 2

1. Voor opname in de lijst van watergebieden van internationale betekenis als bedoeld in artikel 2 van de op 2 februari 1971 te Ramsar, Iran, tot stand gekomen Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels (Trb. 1975, 84 en Trb. 1980, 90), wordt aangewezen:
het in artikel 1, eerste lid, van dit besluit genoemde gebied.

¹ Stb. 1999, nr. 15: inwerkingtreding van art 27 en 28 Nb-wet

² Stb. 1998, nr. 403

2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat vergezeld van nota van toelichting, zoals genoemd in artikel 1, tweede lid, van dit besluit.
3. Het in het eerste lid genoemde gebied behoort niet tot de gebieden, bedoeld in artikel 4.9, derde lid, van de Wet milieubeheer, voorzover het niet reeds als milieubeschermingsgebied in een provinciaal milieubeleidsplan is aangewezen.

Artikel 3

Dit besluit treedt in werking met ingang van de tweede dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst.

Dit besluit zal, met uitzondering van de kaart en de nota van toelichting, met een toelichting in de Staatscourant worden geplaatst. De kaart en de nota van toelichting worden ter inzage gelegd in de bibliotheek van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te 's-Gravenhage en op het kantoor Noord van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, gevestigd in Groningen. Tervisielegging vindt tevens plaats in het provinciehuis van de provincie Fryslân te Leeuwarden.

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ

G.H. Faber

Een belanghebbende kan tegen dit besluit een met redenen omkleed bezwaarschrift indienen bij de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Als een bezwaarschrift³ wordt ingediend, moet dit binnen 6 weken na bekendmaking van dit besluit in de Staatscourant worden gezonden aan het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, afdeling Rechtsbescherming, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

---

³ Stb. 2000, nr. 109: inwerkingtreding art. 39 Nb-wet

Nota van toelichting bij de aanwijzing van Fluessen/Vogelhoek/Morra als speciale beschermingszone in het kader van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand, hierna te noemen Vogelrichtlijn, en de aanwijzing als wetland in het kader van de op 2 februari 1971 te Ramsar, Iran, tot stand gekomen Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels (Trb. 1975, 84 en Trb. 1980, 90), hierna te noemen de Wetlands-Conventie

1. Inleiding

De speciale beschermingszone (hierna: sbz) Fluessen/Vogelhoek/Morra ligt in de provincie Fryslân en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Nijefurd en Gaasterlân-Sleat. Het gebied bestaat uit open water, graslanden en moeraszones en beslaat een oppervlakte van ca. 2100 ha. Grote delen van het gebied zijn in eigendom en beheer bij It Fryske Gea en Staatsbosbeheer en het water bij de Dienst der Domeinen.

In deze toelichting zal achtereenvolgens worden ingegaan op de verplichtingen en criteria voor aanwijzing, de gebiedsbeschrijving en de begrenzing, de vogelkundige waarden, het beleid en beheer, andere gebruiksfuncties en de gevolgen van de aanwijzing en op de verplichtingen en criteria van de Vogelrichtlijn en de Wetlands-Conventie.

2. Verplichtingen Vogelrichtlijn en Wetlands-Conventie en criteria voor aanwijzing als speciale beschermingszone en als wetland.

2.1 Verplichtingen Vogelrichtlijn en criteria voor aanwijzing

2.1.1 Algemene doelstelling van de richtlijn

De Vogelrichtlijn verplicht de lidstaten van de Europese Unie de instandhouding te garanderen van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het Europese verdrag van toepassing is. In de overwegingen van de Vogelrichtlijn wordt vermeld dat een groot aantal in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Gemeenschap een achteruitgang van hun populatie vertoont. Dit werd beschouwd als een ernstige bedreiging voor het behoud van het natuurlijk milieu. De Vogelrichtlijn is mede tot stand gekomen omdat deze vogelsoorten voor het overgrote deel trekvogels zijn. Dergelijke soorten vormen een gemeenschappelijk erfgoed; een doeltreffende bescherming van deze vogels vereist een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de lidstaten van de Europese Unie¹.

2.1.2 Aanwijzing sbz's

Artikel 4 van de Vogelrichtlijn bevat de verplichting tot het aanwijzen van sbz's. Deze worden aangewezen voor de zeldzame, kwetsbare of anderszins bedreigde soorten die zijn opgenomen in Bijlage I² van de Vogelrichtlijn. De lidstaten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten "meest geschikte" gebieden aan. Soortgelijke maatregelen worden genomen ten aanzien van geregeld voorkomende trekvogels. Daarbij wordt rekening gehouden met de beschermingsbehoeften ten aanzien van hun broed-, rui- en

¹ HvJ EG 11 juli 1996, Royal Society for the Protection of Birds, C-44/95, Jurispr. blz. I-3805, punt 23

² Laatstelijk aangepast op 29 juli 1997, Richtlijn van de Commissie 97/49/EEG, Pb EG L 223, 13.8.97

overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis.

2.1.3 Criteria voor aanwijzing sbz's

Voor de selectie van gebieden zijn de volgende criteria gehanteerd.

Een gebied komt voor aanwijzing in aanmerking indien geregeld minstens 1% van een biogeografische populatie van een soort of ondersoort van een (trekkende) watervogel in het gebied aanwezig is en/of indien het gebied behoort tot één van de vijf belangrijkste gebieden in Nederland voor een vogelsoort van Bijlage I van de Vogelrichtlijn.

Geselecteerd zijn de vijf gebieden met de hoogste gemiddelde aantallen van een Bijlage I-soort, tenzij in het desbetreffende gebied minder dan 1% van de Nederlandse broedpopulatie voorkomt en/of ook minder dan 0,1% van de biogeografische populatie. Aanvullend geldt een absolute ondergrens van twee broedparen of 5 individuen. Behalve voor een aantal zeer verspreid levende vogels wordt het gemiddelde aantal vogels berekend over een periode van tenminste drie jaren.

Aan terrestrische gebieden is de aanvullende voorwaarde gesteld dat in het gebied een aaneengesloten natuurgebied van minstens 100 ha met een formele natuurstatus aanwezig dient te zijn (aangewezen onder de Natuurbeschermingswet en/ of in eigendom/ beheer bij Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of een van de provinciale Landschappen).

De toepassing van het 1% criterium is in overeenstemming met criterium 6 voor de bepaling van watergebieden van internationale betekenis zoals aanbevolen door de 7e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen aangesloten bij de Wetlands-Convention³ (Rec. VII. 11, San José 1999). Het begrip "geregeld minstens 1%" is als volgt gehanteerd: (a) het gemiddeld seizoenmaximum berekend over ten minste drie jaren bedraagt minstens de desbetreffende drempelwaarde of (b) de drempelwaarde wordt in minstens twee van de drie jaren gehaald. In het tweede geval is bij beschikbaarheid van voldoende telgegevens uitgegaan van zes seizoenen⁴.

De toepassing van het criterium van de vijf belangrijkste gebieden is ontleend aan het rapport 'Inventory of important bird areas in the European Community', ook wel aangeduid als 'IBA89 (Grimmett & Gammell 1989)

2.1.4 Methode van begrenzing

De grenzen van een speciale beschermingszone worden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-soorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoopeisen⁵ van de betrokken vogelsoorten.

³ Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels, ook bekend als Wetlands-Convention (Trb. 1975, 84; zie ook Trb. 1996, 253) Rec. VII.11, San José 1999

⁴ Biogeografische populaties en 1%-drempelwaarden zijn door Wetlands International gepubliceerd in Waterfowl Population Estimates (2e editie, 1997) op verzoek van de 6e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen (Rec. VI.4, Brisbane 1996). De aangesloten partijen worden opgeroepen deze drempelwaarden te gebruiken bij de aanmelding van wetlands van internationale betekenis onder de Conventie (vgl. art. 4, lid 2 van de Vogelrichtlijn). Het betreft trekkende watervogels die merendeels (met name zwanen, ganzen, eenden, steltlopers, sterns) ook zijn opgenomen in Annex 2 van het Verdrag inzake het behoud van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (Trb. 1996, 285) onder de Conventie van Bonn.

⁵ Biotoopbeschrijvingen van de soorten zijn opgenomen in Bijlage A van deze nota van toelichting.

Hierbij zijn de volgende beperkingen gehanteerd:

1. Voor vogelsoorten voorkomend op de bijlage I geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedvogelpopulatie aanwezig moet zijn.
2. Voor trekkende watervogels geldt dat geregeld tenminste 0,1% van de biogeografische populatie in het gebied aanwezig moet zijn.
3. Voor overige trekvogels geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedvogelpopulatie in een gebied aanwezig is en dat deze vogels voorts zijn aangemerkt als een Nederlandse Rode Lijst-soort. Het betreft 14 Rode Lijst-soorten die geconcentreerd in het totaal van de aangewezen en aan te wijzen speciale beschermingszones voorkomen. Van deze soorten wordt minstens 25% van hun populaties in de speciale beschermingszones beschermd.

2.2 Wetlands-Conventie

2.2.1 Algemene doelstelling van de Wetlands-Conventie.

Watergebieden (wetlands) hebben wereldwijd een bijzondere ecologische betekenis. Om deze waarden in alle facetten in stand te houden is in 1971 de Wetlands-Conventie tot stand gekomen.

2.2.2 Het besluit tot aanwijzing als wetland

Nederland is Overeenkomstsluitende Partij en heeft zich verplicht de daarvoor in aanmerking komende watergebieden binnen het grondgebied aan te melden voor opname in de lijst van watergebieden van internationale betekenis. Omdat watergebieden van grote betekenis zijn voor vogels en omdat in het kader van de toepassing van de Vogelrichtlijn gebieden geselecteerd zijn en aangewezen worden als speciale beschermingszone, waarbij een belangrijk criterium ontleend is aan de Wetlands-Conventie, vindt voor elk daarvoor in aanmerking komend gebied tegelijk met de aanwijzing als speciale beschermingszone tevens de aanwijzing als wetland plaats.

2.2.3 Criteria voor aanwijzing wetlands.

De Overeenkomstsluitende Partijen hebben gezamenlijk criteria vastgesteld voor de selectie en begrenzing van gebieden die in aanmerking komen voor aanwijzing. Er worden 8 criteria onderscheiden. Een watergebied wordt als internationaal belangrijk beschouwd indien:

1. het een voorbeeld omvat van een specifiek, bijzonder of uniek natuurlijk of bijna-natuurlijk wetlandtype in de betreffende biogeografische regio;
2. er zeldzame, kwetsbare of bedreigde soorten, of bedreigde ecologische gemeenschappen voorkomen;
3. er planten- en of diersoorten voorkomen die van belang zijn voor het instandhouden van de biologische diversiteit van een bepaalde biogeografische regio.
4. er planten- en/of diersoorten voorkomen in een gevoelig deel van hun levenscyclus, of het gebied functioneert als vluchtplaats gedurende slechte omstandigheden;
5. er geregeld meer dan 20 000 watervogels voorkomen;
6. er geregeld minstens 1% van de biogeografische populatie van een soort of ondersoort van een watervogel voorkomt;
7. het een belangrijk deel herbergt van inheemse soorten, ondersoorten, families, levensstadia en/of populaties van vissen, die representatief zijn voor wetlandwaarden en daardoor bijdragen aan de biodiversiteit op aarde.

8. het een belangrijke voedselbron, paaigebied, kraamkamer en/of trekroute vormt, waar visfauna van zowel binnen als buiten het gebied van afhankelijk is.

Criterion 7 is niet van toepassing op de Nederlandse situatie.

3. Gebiedsbeschrijving, aanduiding leefgebied en begrenzing

3.1 Gebiedsbeschrijving

Het gebied Fluessen/Vogelhoek/Morra bestaat uit het open water van de Fluessen, Morra, Kleine Polle en Vogelhoek en de graslanden in Polder de Samenvoeging. Vanaf de hooggelegen rug van Koudum, samen met de rug van Warns één van de kleinere keileemopduikingen in de Friese zuidwesthoek, strekt zich een laaggelegen, open graslandgebied uit, dat in noordoostelijke en oostelijke richting overgaat in het waterrijke merengebied van het Lage Midden. De hoogteverschillen zijn relatief groot: vanaf Koudum, waarvan het hoogste punt meer dan 5 meter boven NAP ligt, is binnen een afstand van enkele honderden meters sprake van een snel verval naar het graslandgebied aan de Fluessen, dat ruwweg 0,2 - 0,5 m beneden NAP ligt. De waterdiepte van de Fluessen is ongeveer 1,8 meter, de vaargeul is 3,0 meter diep. De Fluessen en Morra waren, net als de Haanmeer ten noordwesten van Koudum, de Flait tussen Koudum en Warns en het Noorder- en Zuidermeer bij Stavoren, bestaande kleine meren die omstreeks 900 na Chr. onder invloed van de zee zijn vergroot. Van deze meren zijn de Fluessen en Morra de enige die niet zijn drooggelegd en in cultuur zijn genomen. Aan de invloed van de zee kwam een einde met de bedijkingen die langs de Friese westkust al in de twaalfde eeuw en langs de zuidkust in de dertiende en veertiende eeuw moeten hebben plaatsgevonden. In de periode daarna is het gebied langzamerhand vanaf de hogere gronden in cultuur genomen.

Het gebied heeft een open karakter door het ontbreken van bebouwing en hoogopgaande begroeiing. Buiten de dijk van de Groote Noordwolderpolder liggen vrij uitgestrekte boezemlanden langs de Fluessen. Het bûtlân ligt voor de boezem en staat voor een groot deel 's winters onder water. Op de laagst gelegen delen van het terrein (het dichtst bij de polderdijk) blijft het water lang staan, waardoor er in de zomer rond blijvende plasjes slikkerige veldjes ontstaan. Naast deze slikkerige veldjes komen vrij grote gedeelten met riet en ruigtekruiden voor. De zuidwesthoek van de Fluessen wordt gevormd door hooilanden. Tegen het meer liggen flinke rietvelden; in het meer liggen enkele eilanden. De Vangdijk, die Morra en Vogelhoek scheidt, is aan de kant van Vogelhoek geheel met bomen begroeid en vormt zo een kenmerkende afscheiding tegen het open water van Morra.

3.2 Aanduiding leefgebied

Het gebied Fluessen/Vogelhoek/Morra is aangewezen als speciale beschermingszone vanwege de aanwezigheid van open water, graslanden en moeraszones die als geheel het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn (art. 4.1) en tevens fungeert als overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2)⁶. De begrenzing van de beschermingszone is zo gekozen dat een in landschapsecologisch opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten. Het onderhavige gebied is tevens aangewezen als watergebied van internationale

---

⁶ Biotoopbeschrijvingen van de soorten zijn opgenomen in bijlage A van dit besluit.

betekenis onder de Wetlands-Conventie vanwege het voorkomen van belangrijke aantallen watervogels (criterium 5,6).

3.3 Begrenzing

De sbz, die voornamelijk bestaat uit het open water en oeverlanden van de Fluessen, Morra en Vogelhoek, is gelegen tussen Gaastmeer en Hemelum. De noordoostgrens van het aangewezen gebied ligt vlak ten noorden van de eilanden Langehoekspolle en Leijepolle. Het gebied wordt in het westen, oosten en zuiden begrensd door kades en dijken. Enkele graslanden in de Polder de Samenvoeging ten oosten van Koudum maken ook deel uit van het aangewezen gebied.

De begrenzing van de sbz is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Daarbij geldt het volgende:

Bestaande bebouwing (incl. erven en tuinen) en verhardingen maken geen deel uit van de sbz. Deze maken geen wezenlijk deel uit van het leefgebied van de genoemde vogelsoorten.

(Jacht)havens maken geen deel uit van de speciale beschermingszone. Bij (jacht)havens, die geheel binnen een sbz liggen, valt aan de waterzijde een zone van 100 meter, gemeten vanaf de havenmond c.q de aanlegsteigers, ook buiten de begrenzing. Grenst een (jacht)haven aan de buitenzijde direct aan de sbz, dan is de zone van 100 meter ook buiten de begrenzing van de sbz gehouden.

Daar waar de kaart en de nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaart-technische redenen, niet overeenstemmen, is de hierboven opgenomen tekst doorslaggevend.

4. Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

Het gebied Fluessen/Vogelhoek/Morra kwalificeert als speciale beschermingszone vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van de Brandgans⁷ die het gebied benut als overwinteringsgebied en rustplaats. Het gebied kan hierdoor tevens worden aangemerkt als watergebied van internationale betekenis zoals bedoeld in de Wetlands-Conventie (criterium 6). Fluessen/Vogelhoek/Morra wordt verder aangewezen als watergebied van internationale betekenis onder de Wetlands-Conventie vanwege geregeld voorkomen van minstens 20.000 watervogels (criterium 5).

Trekkende watervogelsoort waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv ^a	Biogeografische populatie ^b	1% Biopop ^c	% in sbz ^d	Telperiode
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	1	nee	Rusland/ Nederland	1800	3,4%	1993-1997

(a) De kwalificatie betreft in het gebied niet-broedende vogels (indien ingevuld met "nee")

(b) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend

(c) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biogeografische populatie (biogeografische populatie en drempelwaarde ontleend aan Rose & Scott 1997, Waterfowl Population Estimates – 2nd edition. Wetlands International, Wageningen)

(d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie

4.2 Andere relevante vogelsoorten

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn Porseleinhoen (broedvogel); Nonnetje en Kemphaan (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als overwinteringsgebied en/of rustplaats: Kolgans en Kuifeend. De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

⁷ onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (art. 4.1)

4.3 Plaatselijke omstandigheden

De betekenis van de Fluessen/Vogelhoek/Morra is vooral gelegen in de functie die het vervult als slaappleaats voor Brandgans en Kolgans die overdag in de ruime omgeving voedselzoeken. De vastgestelde aantallen geven overigens geen goed beeld van de betekenis van de nachtelijke slaappleaats omdat de cijfers voornamelijk zijn gebaseerd op tellingen die overdag in de voedselgebieden zijn verricht. De belangrijkste slaap- en rustpleaats voor Kolgans (tienduizenden⁸) betreft het boezemland langs de Groote Noordwolderpolder en het aansluitende open water. Kuifeend en Nonnetje gebruiken het open water zowel om te foerageren als te rusten. De graslanden van Polder De Samenvoeging en de oeverlanden vormen het broedgebied voor Kemphaan en diverse moerasvogels (o.a. Porseleinhoen, Roerdomp, Bruine kiekendief). Op het eilandje Oarden in het zuidelijk deel van de Fluessen bevindt zich een broedkolonie van de Visdief.

4.4 Overige soorten

In het gebied komen verder nog de volgende broedvogels van Bijlage I onregelmatig of in relatief kleine aantallen voor Roerdomp, Bruine kiekendief, Kluut, Kemphaan en Visdief.

5. Beleid en beheer

Beleid en beheer van de sbz en wetland "Fluessen/Vogelhoek/Morra" zijn onder meer gericht op de instandhouding en ontwikkeling van de vogelkundige (en andere voor het wetland geldende) waarden van het gebied zoals beschreven in paragraaf 3 en 4. Dit betekent onder meer het volgende:

- het gebied Fluessen/Vogelhoek/Morra maakt deel uit van de kerngebieden van de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland zoals aangegeven in het Natuurbeleidsplan (1990). Het beleid in deze gebieden is gericht op het veiligstellen en vergroten van de bestaande natuurwaarden.
- In het Structuurschema Groene Ruimte (SGR, 1995) is het beleid m.b.t. de Ecologische Hoofdstructuur ruimtelijk verankerd. In het SGR staat Fluessen/Vogelhoek/Morra aangegeven als waterrijk gebied van belang voor natuur en waterrecreatie (nevenschikkend). Het gebied wordt tevens aangeduid als belangrijk gebied voor kwetsbare ganzensoorten en als belangrijk weidevogelgebied. Verder maakt Fluessen/Vogelhoek/Morra deel uit van een gebied dat als waardevol cultuurlandschap wordt beschouwd, waar behoud en herstel van de bestaande landschapskwaliteit alsmede behoud van de karakteristieke openheid wordt nagestreefd.
- In het streekplan van de provincie Fryslân (1994) heeft het gebied overwegend de aanduiding "meren, natuurgebieden (nat) en waterlopen met ontwikkelingsmogelijkheden recreatief gebruik".
- In het Eerste Waterhuishoudingsplan Friesland 1992-1995 (1991) is aan het zuidelijk deel van de Fluessen een bijzondere kwaliteitsdoelstelling toegekend van het middelste ecologische niveau.

---

⁸ Een verkennend onderzoek naar de betekenis van de Friese binnenwateren voor pleisterende watervogels (A&W-rapport 38 (1992), Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden)

- In het Provinciaal Milieubeleidsplan Fryslân 2000-2003 is het gebied Fluessen/Vogelhoek/Morra aangewezen als milieubeschermingsgebied met specifieke waarden. Het watergedeelte noordoostelijk van de Kuilart en een deel van de Noordwolderpolder is aangewezen als grondwaterbeschermingsgebied.
- Het beheer van het gebied berust voor wat betreft het land voor een groot deel bij Staatsbosbeheer en It Fryske Gea en voor het water bij de Dienst der Domeinen. Dit beheer behelst globaal het behoud en de ontwikkeling van het boezemlandensysteem en verder ook behoud en ontwikkeling van de broedkolonies, waarbij de vegetatie kort moet worden gehouden. Het bûtlân worden zo mogelijk jaarlijks gehooïd. De lage delen kunnen zich vrij ontwikkelen. De rietlanden langs de oevers van de Fluessen, die in eigendom zijn bij de Dienst der Domeinen, worden verpacht en waar mogelijk 's winters gemaaid. In Polder de Samenvoeging wordt een zonerings toegepast met weidevogelbeheer in de huidige winterpolder, botanisch beheer in het huidige boezemland en moerasbeheer langs de oevers van de Fluessen. Het beheer van Morra en Vogelhoek is er op gericht dat de spontane ontwikkeling, vooral van de waardevolle veenmosrietlandjes, kan doorgaan. Het riet wordt geoogst en afgevoerd. Op het eiland Oarden wordt vee geweid. De overige gronden zijn grotendeels aangewezen als reservats- en beheersgebied. Het beleid is er op gericht de reservatsgebieden aan te kopen ten behoeve van een natuurbeschermingsorganisatie. In de niet verworven reservatsgebieden en in de beheersgebieden bestaat de mogelijkheid beheersovereenkomsten af te sluiten die zich richten op versterking van het gebied als broedgebied van weidevogels en als overwinteringsgebied van trekvogels.

6. Andere gebruiksfuncties in het gebied

6.1 Algemeen

In het aangewezen gebied zijn diverse bestaande functies aanwezig, zoals recreatie, landbouw, visserij en beroepsvaart.. Voor deze functies geldt dat het huidig gebruik de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden niet in de weg heeft gestaan en dus in beginsel, binnen het kader van de vigerende wet- en regelgeving, kan worden voortgezet; daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd.

6.2 Gebruiksfuncties

De hiernavolgende korte opsomming van de verschillende huidige gebruiksfuncties is louter beschrijvend van aard en heeft niet de opzet volledig en uitputtend te zijn.

Recreatie

De Fluessen worden in de zomermaanden intensief door vaarrecreanten gebruikt, de recreatiedruk is dan erg hoog. Rond het gebied zijn enkele campings te vinden. Ook is er een aantal jachthavens en wordt de sportvisserij er beoefend. In Polder de Samenvoeging komt recreatie momenteel niet voor.

Beroepsvisserij

Het visrecht op paling is verhuurd aan de Friese Bond voor Binnenvissers.

Jacht

Op de eigendommen van Staatsbosbeheer worden de bestaande jachtcontracten beëindigd op het moment waarop het plan van toedeling van de ruilverkaveling Koudum van kracht is. Sinds het najaar 1999 is de jacht op ganzen gesloten.

Waterwinning

In de Noordwolderpolder bij Oudega wordt grondwater gewonnen.

Landbouw

De rietlanden langs de Fluessen worden waar mogelijk 's-winters gemaaid. De graslanden van Staatsbosbeheer in Polder de Samenvoeging worden onder beperkende voorwaarden verpacht.

Infrastructuur

Vogelhoek en Morra zijn van de Fluessen gescheiden door de N359 (Balk-Koudum). Het Johan Frisokanaal -een belangrijke vaarweg- verbindt Morra en Fluessen. Om de vaarweg bevaarbaar te houden, moet ze op diepte worden gehouden. Daarvoor is het soms noodzakelijk om te baggeren. Ook voor de waterrecreatie is baggeren soms nodig.

7. Gevolgen van de aanwijzing als speciale beschermingszone en wetland

7.1 Speciale beschermingszone

7.1.1 Rechtsgevolgen in de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn

Het aanwijzen van een gebied als sbz ter uitvoering van de Vogelrichtlijn heeft op grond van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn bepaalde rechtsgevolgen.

De belangrijkste artikelen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn opgesomd in Bijlage B van deze nota van toelichting. In de hiernavolgende paragraaf volgt een korte uiteenzetting waarna telkens wordt aangegeven op welke wijze de Nederlandse regering invulling geeft aan de Europeesrechtelijke vereisten.

7.1.2 Korte beschrijving en doorwerking in het nationale rechtsstelsel

I. De Vogelrichtlijn schrijft voor alle onder de bescherming van de Vogelrichtlijn vallende vogelsoorten beschermende maatregelen voor.

De Nederlandse overheid geeft invulling aan de verplichting tot instandhouding van de sbz's door de wijze waarop zij met de belangen van vogels omgaat in de ruimtelijke ordening op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau. Dit gebeurt door het toekennen van functies aan gebieden waar vogels hun leefgebied in hebben. Op rijksniveau is dat vastgelegd in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van het Structuurschema Groene Ruimte (1995).

De in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen gebieden, liggen voor het overgrote deel binnen de grenzen van deze Ecologische Hoofdstructuur. In de EHS genieten de natuurwaarden een bijzondere bescherming, die in streek-, en bestemmingsplannen zijn doorwerking dient te hebben.

Een aantal gebieden geniet bijzondere bescherming doordat deze gebieden zijn aangewezen als beschermd natuurmonument of staatsnatuurmonument in de zin van de Natuurbeschermingswet. In deze gebieden kan met behulp van een beheersplan het beheer worden geregeld met de eigenaar. Bovendien zijn alle schadelijke handelingen vergunningplichtig zodat op die wijze de voorgeschreven afweging van belangen kan plaatsvinden.

Voorts worden de leefgebieden van vogels beschermd door de wijze waarop in het beheer van bossen en andere natuurgebieden van natuurbeschermings-

organisaties en particulieren, rekening wordt gehouden met vogels. Door het sluiten van overeenkomsten met landgebruikers wordt ook nog nestgelegenheid gegeven aan weidevogels en worden overwinterende ganzen en zwanen in de gelegenheid gesteld te foerageren op landbouwgrond.

De overige rechtsgevolgen zijn ontleend aan artikel 6 lid, tweede, derde en vierde lid, van de Habitatrictlijn, dat ook van toepassing is op sbz's Vogelrichtlijn (artikel 7 Habitatrictlijn).

- II. Artikel 6, tweede lid van de Habitatrictlijn stelt de verplichting passende maatregelen te treffen om te zorgen dat de kwaliteit van de leefgebieden van soorten in de sbz's niet verslechtert. Ook mogen er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de sbz's zijn aangewezen voor zover die factoren - gelet op de doelstelling van de Vogelrichtlijn - een significant effect zouden kunnen hebben.

In de aangewezen sbz's zijn diverse bestaande functies aanwezig. Onder bestaand gebruik wordt in ieder geval verstaan het bestendig gebruik op het moment van aanwijzing of het gebruik gebaseerd op een van overheidswege genomen besluit of verkregen toestemming. Het bestaand gebruik moet tevens passen binnen de vigerende wet- en regelgeving. Bovendien kunnen in het kader van de Vogelrichtlijn bestaande activiteiten en intensivering van deze activiteiten, voorzover er geen sprake is van significante verstoring van de in het geding zijnde vogelkundige waarden in het desbetreffende gebied, nu en in de toekomst zonder problemen plaatsvinden. Deze besluitvorming over al of niet significante aantasting van vogelkundige waarden vindt plaats in daarvoor relevante wettelijke kaders.

Voor deze functies geldt dat het huidig gebruik de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden niet in de weg heeft gestaan en dus in beginsel, binnen het kader van vigerende wet- en regelgeving, kan worden voortgezet. Daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden, heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd. Een aanwijzing als sbz is derhalve nu geen reden om na aanwijzing anders tegen het zodanig gebruik aan te kijken. Een en ander komt anders te liggen indien op enig moment mocht blijken dat in (een deel van) de sbz toch een vorm van gebruik bestaat die significant nadelige effecten heeft op de op grond van de Vogelrichtlijn te beschermen vogelkundige waarden. In dat geval is de Nederlandse regering conform het gestelde in artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn gehouden passende maatregelen te nemen.

- III. Bij de overige rechtsgevolgen gaat het om procedureregels die moeten worden gehanteerd in het geval dat - in afwijking van de beschermingsvereisten van de vogels en de eisen die aan leefgebieden van vogels gesteld moeten worden - plannen of projecten worden ontwikkeld die mogelijk significante gevolgen hebben voor de speciale beschermingszones. (artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrictlijn).

Het afwegingskader zoals verwoord in artikel 6 Habitatrictlijn is in soortgelijke bewoordingen terug te vinden in de afweegformules die zijn opgenomen in de Planologische Kernbeslissing Structuurschema Groene Ruimte en de Planologische Kernbeslissing Waddenzee (kamerstukken II 1992/93, 22605, nrs. 33 en 34) en werkt zo in de besluitvorming omtrent plannen en projecten door. Belangrijke wettelijke kaders daarvoor zijn onder andere de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de Natuurbeschermingswet.

Ter verdere ondersteuning wordt op korte termijn een Algemene Maatregel van Bestuur opgesteld waarmee genoemd afwegingskader wordt vastgelegd. Artikel

29 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt de mogelijkheid deze AMvB op te stellen. In de AMvB zal worden opgenomen dat besluitvorming over realisatie van plannen en projecten in Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden onderhevig is aan artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrichtlijn.

7.2 Wetland

De rechtsgevolgen van de aanwijzing van een gebied als wetland vertonen verwantschap met die van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Aanwijzing als wetland betekent verder dat artikel 4.9 van de Wet milieubeheer van toepassing wordt. Dit houdt in dat provinciale staten in het provinciaal milieubeleidsplan een wetland aanduiden als een gebied waarin de kwaliteit van het milieu of van een of meer onderdelen daarvan bijzondere bescherming behoeft. Een dergelijke verplichting geldt, behoudens bij de aanwijzing anders is bepaald. De verhouding tussen de aanwijzing als wetland en art. 4.9 van de Wm wordt, voorzover hieraan thans nog geen invulling is gegeven, nog in een later besluit geregeld.

Bijlage A

Biotoopbeschrijvingen Vogelrichtlijnsoorten

Brandganzen afkomstig uit de Russische broedgebieden concentreren zich in het najaar in het noordoosten van het land, vooral in en rond het Lauwersmeer en langs de Friese en Groningse kust, waar wordt gefoerageerd op grazige en beweide kwelders, zeekraal en cultuurgrasland. Kleinere concentraties bevinden zich in ZW-Friesland en in het noordelijk Deltagebied, waar hoofdzakelijk op intensief beheerde graslanden en op beweide grasgorzen en slikken wordt gefoerageerd. In januari heeft het zwaartepunt van de verspreiding zich enigszins verlegd naar ZW-Friesland, in Flevoland en in het noordelijk Deltagebied. In strenge winters worden de noordelijke pleisterplaatsen verlaten. Ook in de wintergebieden foerageren Brandganzen voornamelijk op grasland en plaatselijk ook op akkerland (wintergranen, stoppelvelden, groenbemesters, graszaad en spruitjes). Vanaf februari vindt de terugtrek plaats en in maart bevinden zich de grootste aantallen op kwelders en graslanden langs de Fries-Groningse kust, in de Dollard en in ZW-Friesland. De slaapplekken bestaan uit rustige, zoete of zoute wateren, zand- of modderbanken tot op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden.

De *Kolgans* is een wintergast, die pas in november in Nederland arriveert en dan voornamelijk in ZW-Friesland verblijft. Maximum aantallen worden in januari waargenomen. Ook dan ligt het zwaartepunt in Friesland, en daarnaast vormen o.a. NW-Overijssel, IJssel, Gelderse Poort en Alblasserwaard belangrijke pleisterplaatsen. Het overgrote deel foerageert op grasland en daarnaast op akkerland (wintergraan, bieten, aardappelen, koolzaad en stoppelvelden). In de kleigebieden in Zeeland en Flevoland neemt het belang van gras en wintergranen in de loop van het seizoen toe ten koste van oogstresten, die meestal snel worden ondergeploegd. Als slaapplekken worden ofwel de foerageergebieden, of allerlei wateren (zoet of zout), en zand- en modderbanken gebruikt, die op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden kunnen liggen.

De *Kuifeend* prefereert zoete, niet al te diepe wateren. Open zee en zout water wordt gemeden, maar in de brakke wateren in het Deltagebied komt de soort wel voor, mits er niet te veel golfslag is. De soort zoekt overwegend 's nachts naar voedsel, waarbij tot op enkele meters diepte wordt gefoerageerd op ongewervelde dieren en in mindere mate op plantenmateriaal. Van juli tot september bevinden zich vooral langs de randen van het IJssel- en Markermeer grote groepen om te ruien. Vanaf oktober nemen de aantallen in het Haringvliet, het Hollands Diep, de Biesbosch, langs de grote rivieren en op verschillende plassen in het westen van het land sterk toe. 's Winters bevindt het merendeel zich in het IJsselmeergebied en daarnaast in het Deltagebied, het rivierengebied en andere wateren. Bij strenge vorst wijken vele uit van het IJsselmeergebied naar het Delta- en rivierengebied. De dagrustplaatsen kunnen zich tot op vele kilometers (gemiddeld 3-5 km en maximaal 15 km) van de foerageergebieden bevinden en bestaan uit rustige, redelijk windstille wateren.

Het *Nonnetje* is een wintergast en viseter, die afhankelijk is van visrijke zoete of zoute wateren. Vooral het Markermeer en in mindere mate het zuidelijk deel van IJsselmeer zijn belangrijk. Bij strenge vorst verblijven grote aantallen langs de grote rivieren en in het Deltagebied. Elders in het land komen kleinere aantallen voor op verschillende meren, plassen en vennen, beken en kanalen. De nachtelijke slaapplekken bestaan uit ongestoorde, beschutte wateren, zoals de Oostvaardersplassen, het Kinselmeer en de Gouwzee.

Het *Porseleinhoen* prefereert natte en moerassige terreinen, zoals hoogvenen, natte graslanden, zoetwatermoerassen, geïnundeerde uiterwaarden, en verlandingszones van kleiputten, met langdurig plas-dras staande gras-, russen- of zeggenvegetatie in liefst open landschap met ondiep, voedselrijk water. De soort broedt ook wel in rietmoerassen en dichtbegroeide oevers van grachten en sloten. Het broedvoorkomen in Nederland beperkt zich grotendeels tot laag- en hoogveenmoerassen, rivierengebied en IJsselmeergebied.

De *Kemphaan* heeft als broedvogel een voorkeur voor extensief beheerde, vochtige graslanden met ondiepe sloten en poelen. Van belang daarbij is een schrale grasvegetatie tot laat in het voorjaar. De gemeenschappelijke baltsplaatsen liggen aan de waterrand, meestal op een iets verhoogde plek. Kemphanen foerageren in de buurt van de nest- of baltsplaats in natte weilanden, langs of in sloten en op ondergelopen land. Gedurende de voor- en najaarstrek verblijft de soort in groepen op pleister- en slaapplaatsen in Noord-Nederland, IJsselmeergebied, Zaanstreek en Deltagebied. Als foerageergebied gebruiken ze dan ook drogere graslanden en zelfs akkers. De soort overwintert in klein aantal en met name in Zeeuws-Vlaanderen. De slaapplaatsen bestaan voornamelijk uit oeverzones van allerlei plassen.

Bijlage B

Relevante artikelen uit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn

*** Vogelrichtlijn**

Artikel 3

1 . Met inachtneming van de in artikel 2 genoemde eisen nemen de Lid-Staten alle nodige maatregelen om voor alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen, in stand te houden of te herstellen.

2 . Voor de bescherming, de instandhouding en het herstel van biotopen en leefgebieden worden in de eerste plaats de volgende maatregelen getroffen :

- a) instelling van beschermingszones;
- b) onderhoud en ruimtelijke ordening overeenkomstig de ecologische eisen van leefgebieden binnen en buiten de beschermingszones;
- c) herstel of weer aanleggen van vernietigde biotopen;
- d) aanleg van biotopen.

Artikel 4

1 . Voor de leefgebieden van de in bijlage I vermelde soorten worden speciale beschermingsmaatregelen getroffen, opdat deze soorten daar waar zij nu voorkomen, kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten.

In dat verband wordt gelet op :

- a) soorten die dreigen uit te sterven;
- b) soorten die gevoelig zijn voor bepaalde wijzigingen van het leefgebied;
- c) soorten die als zeldzaam worden beschouwd omdat hun populatie zwak is of omdat zij slechts plaatselijk voorkomen;
- d) andere soorten die vanwege de specifieke kenmerken van hun leefgebied speciale aandacht verdienen.

Bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de tendensen en de schommelingen van het populatiepeil.

De Lid-Staten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten meest geschikte gebieden als speciale beschermingszones aan, waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming die deze soorten in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, behoeven.

2 . De Lid-Staten nemen soortgelijke maatregelen ten aanzien van de niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogels, waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften van het gebied van bescherming in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is , ten aanzien van hun broed- , rui- en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Met het oog hierop besteden de Lid-Staten zelf bijzondere aandacht aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis.

* Habitatrichtlijn

Artikel 6

2. De Lid-Staten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de speciale beschermingszones niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben.

3. Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.

4. Indien een plan of project, ondanks negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied, bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd, neemt de Lid-Staat alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft. De Lid-Staat stelt de Commissie op de hoogte van de genomen compenserende maatregelen.

Wanneer het betrokken gebied een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat en/of een prioritaire soort is, kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden aangevoerd.

Artikel 7

De uit artikel 6, leden 2, 3 en 4, voortvloeiende verplichtingen komen in de plaats van de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 4, lid 4, eerste zin, van Richtlijn 79/409/EEG, voor wat betreft de speciale beschermingszones die overeenkomstig artikel 4, lid 1, van die richtlijn zijn aangewezen of bij analogie overeenkomstig artikel 4, lid 2, van die richtlijn zijn erkend, zulks vanaf de datum van toepassing van de onderhavige richtlijn, dan wel vanaf de datum van de aanwijzing of erkenning door een Lid-Staat overeenkomstig Richtlijn 79/409/EEG, indien deze datum later valt.

* Wetlands-conventie

de aanwijzing van een wetland in het kader van de Wetlands-conventie heeft de hierna omschreven gevolgen:

- Artikel 3, lid 1, vraagt van de overheid op zodanige wijze plannen te formuleren en te verwezenlijken dat het behoud en het verstandig gebruik van het aangewezen gebied, voor zover mogelijk, wordt bevorderd.

- Artikel 3, lid 2, vraagt van de overheid dat zij zo spoedig mogelijk wordt ingelicht, indien het ecologische karakter van een in haar grondgebied gelegen en in de Lijst opgenomen watergebied verandert of mogelijk zal veranderen ten gevolge van technologische ontwikkelingen, verontreinigingen of ander menselijk ingrijpen. Gegevens over dergelijk veranderingen dienen onverwijld te worden doorgegeven aan de organisatie of regering die verantwoordelijk is voor de in artikel 8 omschreven, door het Bureau te verrichten lopende administratieve werkzaamheden.
- Artikel 4, lid 2, vraagt van de overheid om bij het opheffen of beperken van het gebied in omvang, om dringende redenen van nationaal belang, dit verlies te compenseren.
- Artikel 4, lid 3, vraagt van de overheid het wetenschappelijk onderzoek en de uitwisseling van gegevens en publikaties met betrekking tot het Wetland en haar flora en fauna te bevorderen.
- Artikel 4, lid 4, vraagt om een inspanningsverplichting te leveren om de watervogelstand in het aangewezen gebied te vermeerderen.